

מבשר ציון

דף מידע לבני קהלא קדישא בירושלים ולבוגרי ביהמ"ד "אדרת אליהו"

לקבלה בדוא"ל: a6262670@gmail.com <> מס' 32 פרשת ויגש תש"פ

טנא מלא ברכות

לידידנו היקרים והנעלים

הרב דניאל לרנר שליט"א

לרגל הולדת הבת

ונבוא בברכה קמיה הדר"כ חותנו

מורנו הרב שליט"א

שיזכה לראות רוב נחת מכל יוצ"ח

הרב הושע לוי שליט"א

לרגל הולדת הבן

הרב נתנאל רוטנברג שליט"א

לרגל הולדת הבן

הרב אברהם ניסן דויטש שליט"א

לרגל הולדת הנכרה

בת לחתנו

הרב ישעיהו בן שמואל שליט"א

סיפורו של יוסף – כידוע לכולנו – מקפל בתוכו את סיפור הגאולה. את סיפורה של ציון וירושלים.

כך לימדנו חז"ל (תנחומא ויגש י), שכל אשר ארע ליוסף ארע לציון. והמדרש מונה 26 הקבלות בין יוסף לציון.

כל פרט במאורעות חייו, בחלומותיו, במכירתו, בהיותו בבית אדוניו ובבית האסורים, בעלותו לגדולה והיותו השליט והמשביר, בהתמודדותו עם אחיו ובהתוודעו אליהם, וכל יתר מאורעותיו הם וענפיהם, טמונה בהן משמעות פנימית הכרוכה וקשורה בתהליכי הגאולה.

אחד הנושאים המרכזיים בעניין יוסף, היא אכן אותה התמודדות עם אחיו. יוסף מספר להם את חלומותיו, שמשמעותן היותו עליון עליהם. ואמנם עניינו של יוסף הוא היותו המשפיע את ברכת האבות לכלל ישראל (וכמבואר בגר"א בפ"י להגש"פ ביאור חד גדיא) והיינו שיוסף הוא החוליה המחברת בין האבות לשבטים, אילולא יוסף עניינו של עם ישראל אינו יכול לצאת אל הפועל. לעומת זאת האחים השוללים את יוסף אינם מכירים בעליונות זו כלל וכלל ואף רואים ביוסף מכשול.

והנה, גם כאשר מגיע יוסף לבס המשנה-למלך והחלומות הולכים ומתגשמים בפועל, מוצאים אנו עדיין איזו בחינה של אי הכרה. "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו". וככל יתר הפרטים והמאורעות, גם מציאות זו שהושרשה ביחס האחים ויוסף, משליכה היא על העתיד, על עניינו של משיח בן יוסף, וכמבואר הדבר בקול התור (פרק ב' בחינה ל"ט וכמובא להלן).

אך טרם פננה לעסוק בהשלכות הדבר על תהליך הגאולה, יש לנו להבין בכלל את עצם הסיפור עצמו. שכן משהו מאד תמוה קורה כאן.

האחים יורדים מצרימה ומובאים אל יוסף. הם אינם מזהים אותו, שכן עתה הוא בחתימת זקן (כתובות כ"ז ע"ב). מציאות זו לכשעצמה כבר תמוהה קצת, וכי אין זה מעשים-בכל-יום שאנשים פוגשים במכריהם מנערום ובחלוק דקות שיחה ספורות מזהים בינות לזקן את הפנים המוכרות? ואילו כאן האחים מנהלים עם יוסף דו-שיח פעם-אחר-פעם ואף לא אחד מתוך עשרה אחים מזהה אותו. וביותר, הרי זו איקונין של יוסף כזו איקונין של אביו. אך ניחא. אפשר שאכן לא יכלו להותו. התמיהה היותר גדולה היא כיצד לאור הנתונים שהם רואים וכל הדברים ששומעים מפי האיש, אין הם מעלים איזו מחשבה: שמא ואולי האיש שלפנינו הוא אכן אחינו יוסף...

הלא מנין לו לאיש הלזה כל הידע עליהם? וכי באמת 'קנו' את סיפור הניחוש בגביע? והרי כשהושיבים 'הבכור בבכורתו והצעיר כצעירתו' תמהו איש אל רעהו. כלומר, 'כוחו הטמיר' של הגביע לא הניח את דעתם ותמהו על ידיעתו המפליאה של האיש אודותיהם.

ואם לא די בכך. המאכל המובא לפניהם, מושם להם לבדם, לאיש לבדו, ולמצרים לבדם. 'כי לא יוכלון

המצרים לאכול את העברים לחם כי תועבה היא למצרים'. ואם לאיש הלזה ישנה ג"כ בעיה לאכול עם המצרים, הוי-אומר שרחוק הוא מלהיות מצרי. אז מהו ומיהו? מדוע לא נדלקה בזווית מחשבתם איזו נורה אדומה, אפילו קלושה, לגבי זהותו האמתית?

התמיהה מתעצמת שבעתיים כשפונים ללמוד את המדרשים (רבה ותנחומא), שם מגוללים בפנינו חז"ל את חילופי-הדברים בין האיש והאחים, כשבכל פעם מחדש מגלה האיש עוד ועוד ידע מפורט אודותיהם, עד-כי בעיני הלומד נראה שיוסף פשוט שולח לכיוונם רמזים עבים: הבינו מעצמכם, אני יוסף.

כשמושיבים לאכול, מושיב את בנימין אצלו ואומר כי רואה בגביע שבנימין יתום מאמו וכי אחיו פרש ממנו. גם אני, מוסיף האיש, הנני יתום מאמי ואף אני אחי פרש ממני... בנוסף, הוא אף יודע לציון שאמו של בנימין מתה בעת לדתו. הוא גם יודע על-כך ששנים מהם החריבו כרך גדול של שכם, ואף מצוין שמות: שמעון ולוי. וכל-כך גדלה ידיעתו עליהם עד כי מצוין את סוגי עצי עריסותיהם שישנו עליהם בקטנותם (כששאל למולדתם, בר"צ א"י).

ומעל הכל, הוא יודע היטב על מכירת אחיהם לישמעאלים, וכמובן חוזר ומדגיש להם זאת כמה וכמה פעמים. כך לדוגמא כשמבקש ליקח את בנימין לעבד אומר להם שיאמרו לאביהם כי הלך החבל אחר הדלי. הוא טוען ליהודה שערב את בנימין – מדוע לא עשית כך כשמכרת אחיך בעשרים כסף. כשיהודה קובל: אתה דן אותנו דין שקר, הוא משיבו – אין לך דין שקר יותר ממכירת אחיכם. וכאשר מאיים שיצבע שוקי מצרים בדם, משיבו לו – צבעים אתם מימיכם שצבעתם כתונת אחיכם בדם. גם את 'סיבת' גניבת הגביע בידי בנימין, תולה האיש בכך שבוודאי עשה זאת כי רוצה לדעת ע"י הגביע היכן יוסף אחיו (ילקו"ש מקץ רמז קנ).

למרות כל זאת, אין הם מעלים בדל של מחשבה שמא בכל-זאת צדק אחיהם בחלומותיו ובעצם האיש הזה הוא הוא יוסף.

ולא רק שאינם מעלים מחשבה כזו, אלא בכלל אינם קושרים בין כל המאורעות המשונים וכל ה'תסבוכת' שנקלעו אליה, לבין חטא מכירתו של יוסף. אמנם כן. הם קושרים זאת לכך ש'בהתחננו אליו ולא שמענו', כלומר, המכירה אכן היתה מוצדקת, אלא שבכל-זאת, היה לנו לנהוג עמו ברחמים למול תחנוניו הרבים.

בפשטות, סיבת הדבר שלא 'נרמז' כל העת, משום שעדיין עומדים הם בדעתם שמעשה המכירה היה נכון. הם עדיין בבחינת 'והם לא הכירוהו'. וכל-כך בטוחים הם בצדקתם עד כי אין להם כל הוזה-אמינה ושום צד שבעולם שהחלומות הללו אכן יתגשמו. מדוע א"כ תעלה בלבם מחשבה כה 'מופרכת' שהשליט אליו השתחוו הוא אכן יוסף. מה צד יש בכלל לזהות את פניו כפני יוסף שעה שזהו דבר מופקע לחלוטין.

מאידך, יוסף, כך נראה, אכן חותר לכך שיבינו הם מעצמם את הטעות. שהם בעצמם יחוללו בקרבם את השינוי והם מעצמם יכירו בו. על-כן הוא כורך וקושר שוב-ושוב בדבריו את מעשיהם במכירת אחיהם. ויותר מכך. הוא אכן שולח להם רמזים – הנה, הבינו וראו, זה אני, פקחו עיניכם ועמדו על-כך כי החלום התגשם. (וראה אוה"ח מד, א-ב המבאר זאת כאחת הסיבות לפעולות יוסף בהשבת הכסף באמתחותיהם והטמנת הגביע באמתחת בנימין: "לרמזו להם ענין הגניבה, אולי יתחילו להרגיש כי יש מי שמכיר מעשיהם בבית הלז, וכן מצוין לו שהיה רומז להם הדבר בפרטים אחרים, דכתיב וישבו לפניו הבכור בבכורתו וגו', וכאלה רבות").

אולם בסופו של דבר זה לא קרה. האחים אמנם השתחוו ליוסף. החלומות התקיימו. אך ההכרה המושלמת לא קוימה. ההכרה הנובעת משינוי עצמי בתפיסה, שהיא ההכרה היותר מעולה, לא הגיעה אל שלמות עניינה. אף שיוסף חותר לכך אך המהלך נקטע. 'ולא יכול להתאפק' (ועי' רשב"ם בפשט הדברים שעד עתה התאפק בלבו אך לא יכול היה עוד) אפשר שאם היה המהלך ממשיך היו אכן האחים מגיעים לבסוף להכרה זו מעצמם והנושא של 'והם לא הכירוהו' היה מגיע לתיקונו, וכך היתה נקבעת מציאות זו לדורות ומשליכה על עניין מב"י ותקופתו. מאחר וזה לא ארע ולאורך כל ההתמודדות התנהל הענין בבחינת 'והם לא הכירוהו' אפשר שהושרשה בכך משמעות בחינה זו של מב"י, הפועל אף הוא למול אי הכרה של אחיו.

וכפי שמובאת בחינה זו בקול התור (פרק ב', קנ"ו בחינות, בחינה ל"ט): "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו – וזהו אחת מתכונותיו של יוסף ולא רק בדורו כי אם בכל דור ודור אשר הוא משיח בן יוסף מכיר את אחיו והם לא מכירים אותו. ומעשה שטן הוא המסתיר את תכונותיו של מב"י שאין מכירין בעקבות משיחא וגם מזלזלים בהם בעוה"ר, כי לולא זאת היה כבר קץ לצרותינו. ואילו ישראל מכירים את יוסף, היינו עקבות דבן יוסף משיחא שהם קבוצ גלויות וכו' היינו נגאלים כבר בגאולה שלימה".